

УДК 338.244

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3\(45\)-454-465](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-454-465)

Чечель Анна Олександрівна доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, Маріупольський державний університет, вул. Преображенська, 6, м. Київ, 03037, Visiting Academic, Cambridge Judge Business School, University of Cambridge, Trumpington Street, Cambridge, CB2 1AG, UK, тел.: (050) 348-06-60, <https://orcid.org/0000-0003-4307-5574>

Тарасенко Денис Леонідович доктор економічних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Маріупольський державний університет, вул. Преображенська, 6, м. Київ, 03037, тел.: (050) 161-43-58, <https://orcid.org/0000-0002-6250-3442>

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПІДВИЩЕННЯ ТУРБУЛЕНТНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. Сучасний соціальний ландшафт України зазнає значних змін під впливом глибоких трансформацій, що відбуваються на всіх рівнях суспільства. Ця наукова стаття присвячена дослідженню розвитку соціального підприємництва в Україні, особливо в контексті підвищення турбулентності зовнішнього середовища. Зовнішнє середовище включає економічні, політичні, соціокультурні та екологічні аспекти, які впливають на соціальний бізнес та підприємництво загалом, саме тому розглядаються актуальні виклики та можливості, що постають перед соціальними підприємствами в Україні в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Дослідження базується на аналізі наукової літератури, статистичних даних та інформації з практики соціального підприємництва. Визначено ключові чинники, що впливають на розвиток соціального підприємництва в Україні, такі як економічна нестабільність, зміни у законодавстві, зростання інтересу суспільства до соціальних питань, інновації та підтримка соціальних підприємств. Автори аналізують вплив цих чинників на діяльність соціальних підприємств та їхню роль у вирішенні соціальних проблем. Особлива увага приділяється прикладам успішних соціальних підприємств, які працюють в умовах турбулентності та змін. Дослідження виявляє стратегії та підходи, які дозволяють соціальним підприємствам адаптуватися до змін і навіть використовувати їх у свою користь. Зроблено висновок, що соціальне

підприємництво може відігравати важливу роль у підтримці стійкого економічного та соціального розвитку в Україні, забезпечуючи інноваційні рішення для вирішення соціальних викликів. Надано рекомендації для політиків та державних службовців регуляторів, які спрямовані на підтримку соціальних підприємств та створення сприятливого середовища для їхнього розвитку. Стаття спрямована на аналіз та розуміння динаміки соціального підприємництва в Україні в умовах зростаючої турбулентності зовнішнього середовища. Вона розкриває важливі аспекти цієї теми та надає важливі висновки для академічного співтовариства, бізнесу та політичних рішень, спрямованих на підтримку соціального підприємництва в Україні.

Ключові слова: соціальні інновації, соціальне підприємництво, соціальні підприємства, публічне управління, інституціоналізація громадянського суспільства.

Chechel Anna Oleksandrivna Dr. Sc. (Economics), Professor, Mariupol State University (Kyiv), Department of Public Administration, Mariupol State University, 6, Preobrazhenska Str., Kyiv, Ukraine, 03037, Visiting Academic, Cambridge Judge Business School, University of Cambridge, Trumpington St., Cambridge, CB2 1AG, UK, tel.: (050) 348-06-60, <https://orcid.org/0000-0003-4307-5574>

Tarasenko Denys Leonidovych Dr. Sc. (Economics), Professor, Mariupol State University (Kyiv), Department of Public Administration, Mariupol State University, 6, Preobrazhenska St., Kyiv, 03037, tel.: (050) 161-43-58, <https://orcid.org/0000-0002-6250-3442>

DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE IN CONDITIONS OF INCREASING TURBULENCE OF EXTERNAL

Abstract. The modern social landscape of Ukraine is undergoing significant changes under the influence of deep transformations taking place at all levels of society. This scientific article is devoted to the study of the development of social entrepreneurship in Ukraine, especially in the context of increasing turbulence in the external environment. The external environment includes economic, political, socio-cultural and environmental aspects that affect social business and entrepreneurship in general, which is why the current challenges and opportunities facing social enterprises in Ukraine in the conditions of an unstable external environment are considered. The research is based on the analysis of scientific literature, statistical data and information on the practice of social entrepreneurship. The key factors affecting the development of social entrepreneurship in Ukraine are identified, such as economic instability, changes in legislation, growing public interest in social

issues, innovation and support for social enterprises. The authors analyze the impact of these factors on the activities of social enterprises and their role in solving social problems. Particular attention is paid to examples of successful social enterprises operating in conditions of turbulence and change. The research reveals strategies and approaches that allow social enterprises to adapt to change and even use it to their advantage. It is concluded that social entrepreneurship can play an important role in supporting sustainable economic and social development in Ukraine, providing innovative solutions for solving social challenges. Recommendations are provided for politicians and civil servants of regulators, which are aimed at supporting social enterprises and creating a favorable environment for their development. The article is aimed at analyzing and understanding the dynamics of social entrepreneurship in Ukraine in the conditions of growing turbulence in the external environment. It reveals important aspects of this topic and provides important conclusions for the academic community, business and policy decisions aimed at supporting social entrepreneurship in Ukraine.

Keywords: social innovations, social entrepreneurship, social enterprises, public administration, institutionalization of civil society.

Постановка проблеми. Сучасний світ відзначається надзвичайною динамікою та турбулентністю у всіх сферах життя. Трансформація політичних, економічних, соціокультурних і екологічних факторів обумовлює необхідність нових підходів до вирішення соціальних проблем та забезпечення сталого розвитку. Соціальне підприємництво, як важливий інструмент соціально-економічного зміцнення, набуває особливої актуальності в контексті цих змін. Україна, як країна, яка переживає трансформацію після політичних подій 2014 року, і стикається з різноманітними викликами, не є винятком у цьому процесі. Саме у цьому контексті поява і розвиток соціального підприємництва в Україні стають об'єктом спеціального дослідження.

Соціальне підприємництво представляє собою унікальний феномен, що поєднує цілісність бізнес-підходів з соціальною спрямованістю, спрямований на розв'язання соціальних проблем і створення сталої позитивної зміни у суспільстві. Ця форма підприємництва є справжнім каталізатором для змін у сфері соціальної діяльності та підприємництва, сприяючи вирішенню низки важливих проблем, таких як бідність, безробіття, екологічні питання, доступ до освіти та охорони здоров'я. В Україні соціальне підприємництво стає все більше важливим чинником соціального розвитку, і його потенціал для забезпечення розвитку країни ще далеко не вичерпаний.

Але сьогодні соціальне підприємництво в Україні стикається з новими викликами та труднощами через підвищену турбулентність зовнішнього середовища. Зміни в економічних умовах, політичних рішеннях, культурному

контексті і стані навколишнього середовища можуть впливати на діяльність соціальних підприємств, їх фінансову стійкість, доступ до ресурсів та можливості впливати на суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями соціального підприємництва в свій час опікувались такі закордонні та вітчизняні дослідники, як Майкл Й. Ліхтенштайн (аспекти соціального підприємництва, зокрема, його роль у розв'язанні соціальних проблем та вплив на суспільство), Більшакова М. (вплив соціального підприємництва на розвиток економіки та соціальний сектор), Девід Московіц, Ковальчук А. (інновації соціального підприємництва в контексті української економіки та суспільства).

В дослідженнях науковців приділена увага тому, як соціальні підприємства в Україні адаптуються до змін у зовнішньому середовищі, таких як економічні кризи, політичні нестабільності, природні катастрофи тощо. Звертається увагу на те, які саме аспекти зовнішнього середовища (законодавство, фінансові умови, соціальні та економічні тренди тощо) найбільше впливають на розвиток соціального підприємництва в Україні. Окремо висвітлено питання ефективності стратегій, які використовують соціальні підприємства для адаптації до змін у зовнішньому середовищі. Однак, науковці приділили недостатню увагу аналізу та розумінню ролі державних органів, міжнародних організацій, громадських організацій та інших стейкхолдерів у стимулюванні розвитку соціального підприємництва в умовах турбулентності.

Загальний думка науковців полягає в тому, що розвиток соціального підприємництва в Україні потребує уваги до адаптації до змін у зовнішньому середовищі, яке може бути турбулентним через економічні, соціальні та політичні фактори. Для досягнення успіху в умовах турбулентності соціальні підприємства повинні розвивати стратегії, які дозволять їм ефективно адаптуватися до цих змін.

Мета статті – вивчення розвитку соціального підприємництва в Україні в умовах зростаючої турбулентності зовнішнього середовища. Дослідження спрямоване на визначення важливих факторів, що впливають на соціальне підприємництво в Україні, включаючи економічні, політичні, соціокультурні і екологічні зміни. В статті будуть розглянуті можливості та виклики, які виникають для соціальних підприємств в умовах зростаючої нестабільності зовнішнього середовища. Разом з тим, стаття пропонує аналіз успішних практик та стратегій, які дозволяють соціальним підприємствам адаптуватися до змін та навіть використовувати їх як можливості для досягнення своїх цілей.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі модернізації та розвитку економіки України спостерігається перерозподіл функцій щодо

забезпечення рівня та якості життя населення між різними учасниками соціального процесу. Ці учасники включають державу, ринки, спеціалізовані соціальні інститути, сім'ї та соціальні мережі. Наразі відбувається передача ряду функцій і повноважень зі сімей на ринки та інститути, що призводить до створення ринку соціальних послуг [3]. В контексті інноваційного державного регулювання виникає потреба у нових підходах та глибокому розумінні складних соціальних процесів. Ця необхідність полягає у використанні нових соціальних технологій та інноваційних моделей, які мають забезпечити динамічний розвиток економічної системи [2].

Сутність інноваційного соціально-технологічного підходу полягає в розробці та впровадженні ефективних технологій для інтегрованого розвитку спільноти та в пошуку відповідей на запитання щодо того, як керувати та якими засобами та методами досягати визначених цілей [6]. Соціальна технологія розглядається як конструктивна діяльність суб'єктів управління та населення з метою оптимізації соціальних процесів.

Складовими соціального підприємництва є соціальні підприємства, які мають недержавні неприбуткові громадські організації у якості власників або співзасновників. Ці підприємства діють відповідно до всіх бізнес-стандартів та приносять прибуток, тому їх не слід розглядати як благодійні організації. Такий вид діяльності охоплює сфери, які включають освіту, охорону навколишнього середовища, боротьбу з бідністю, захист прав людини та інші [7].

Можна виділити кілька ключових критеріїв для визначення соціального підприємництва:

- спрямованість на вирішення конкретних соціальних або екологічних проблем та досягнення стійких позитивних соціальних результатів.
- здатність до прибуткової діяльності, самоокупності та фінансової стійкості, що дозволяє підприємству бути незалежним від зовнішнього фінансування [10].
- реінвестування отриманих прибутків у власний бізнес для вирішення соціальних проблем.
- застосування інноваційних підходів у вирішенні соціальних проблем.
- здатність масштабувати та розповсюджувати діяльність соціального підприємства на національному та міжнародному рівнях для збільшення соціального впливу.
- підприємницький підхід, який передбачає здатність соціального підприємця виявляти ринкові можливості, акумулювати ресурси, розробляти нові рішення та створювати довгостроковий позитивний вплив на суспільство в цілому [1].

Разом з тим, акцентуючи увагу на постійних змінах у зовнішньому середовищі, треба звернути увагу на зміни інтерпретації поняття «соціального

підприємництва» та контексту його значення з урахуванням процесів турбулентності, а саме:

1. розуміння соціального підприємництва як інноваційної форми підприємництва в Україні;
2. визначення факторів, що впливають на розвиток соціального підприємництва, ролі політики, законодавства та соціокультурного контексту [8];
3. визначення соціального підприємництва як інструменту розв'язання соціальних проблем, розуміння внеску соціальних підприємств у подолання бідності та безробіття;
4. впровадження інновацій та, на противагу, сталість в діяльності соціальних підприємств (пошук нових шляхів фінансування та управління тощо) [14];
5. визначення викликів для соціальних підприємств, їх адаптація до змін та використання негативних факторів як можливостей;
6. формування бази успішних практик соціального підприємництва в Україні, вивчення кейсів та стратегій, які призвели до позитивних результатів;
7. започаткування політичних та законодавчих ініціатив для підтримки соціального підприємництва, а також аналіз ефективності заходів держави у сприянні цьому сектору.
8. формування перспектив розвитку соціального підприємництва в Україні, розробка рекомендації для подальшого зміцнення цього сегмента господарства [13].

Важливою умовою є включення до цього процесу зацікавлених сторін, які відносяться до комерційної, соціальної, екологічної сфер тощо (рис. 1).

Картування стейкхолдерів за групами

*Рис. 1. Основні зацікавлені сторони соціального підприємництва
Джерело: побудовано автором за даними [12]*

Існує відмінність між індивідуальним та організаційним поглядом на зацікавлені сторони. Насправді для соціального підприємства корисним є колективний погляд для кращого розуміння відносин та їх наслідків [1]. Це також допоможе зменшити негативні зовнішні ефекти та збільшити сприятливі наслідки для максимально широкого кола зацікавлених сторін. Реєстр стейкхолдерів здійснюється шляхом розподілу визначених зацікавлених сторін по категоріях та надання їм відповідних характеристик. Кожне соціальне підприємство визначає свої категорії. Нижче наведено приклад формування реєстру зацікавлених сторін щодо їх участі у соціальному підприємстві (табл. 1).

Таблиця 1

Реєстр стейкхолдерів

Ієрархія учасників	Коментар	Використання даних реєстру
Стейкхолдери		
Бенефіціарії	Група людей або спільнот, які отримують безпосередню користь від діяльності соціального підприємства організації або особи, які співпрацюють з соціальним підприємством з метою досягнення спільних цілей.	Дані зберігаються для подальшого аналізу та оцінки впливу діяльності підприємства на їхнє благополуччя.
Партнери	Люди або організації, які підтримують ідеї та цілі соціального підприємства, але можуть не мати безпосередньої взаємодії.	Інформація включається для забезпечення ефективного управління партнерськими відносинами та співпраці.
Прихильники	Компанії або особи, які надають соціальному підприємству товари або послуги для забезпечення його діяльності.	Інформація допомагає в плануванні та здійсненні фондозбірних кампаній, маркетингових заходів та інших ініціатив.
Постачальники	Інші організації або підприємства, які працюють у тій же сфері або надають схожі продукти чи послуги.	Інформація використовується для забезпечення ефективного управління ланцюгом постачання та взаємодії.
Конкуренти	Урядові органи на різних рівнях (муніципальні, регіональні, національні), які мають вплив на діяльність соціального підприємства через законодавство, регулювання, фінансову підтримку тощо.	Інформація допомагає в аналізі конкурентної обстановки та розробці стратегій для підвищення конкурентоспроможності.
Органи влади		Інформація може бути важливою для забезпечення взаємодії та співпраці з ними.

Продовження таблиці 1

Клієнти		
Прямі клієнти	Особи або групи, які безпосередньо використовують продукти або послуги, які надає соціальне підприємство.	Інформація включає особисті дані, які допомагають зрозуміти їхні потреби, вимоги та споживацькі звички; дані про використання продуктів або послуг соціального підприємства, такі як кількість використань, задоволеність користувачів, фідбек та інші відомості; дані щодо вдосконалення продуктів чи послуг, розробки індивідуальних підходів до обслуговування та для підтримки довгострокових відносин з ними.
Непрямі клієнти	Особи або групи, які не безпосередньо використовують продукти або послуги соціального підприємства, але можуть бути впливовими на їхнє використання або користування.	Інформація включає дані про групи, які не безпосередньо користуються продуктами або послугами соціального підприємства, але можуть впливати на їхнє використання або користування; дані про їхні взаємодії з прямими клієнтами, ставлення до продуктів або послуг підприємства, а також можливість впливу на прийняття рішень прямих клієнтів.

Необхідно зазначити, що соціальне підприємництво включає в себе наступні компоненти [4]:

- розв'язання тривало існуючої соціальної проблеми, яка виникає через обмежений доступ до фінансових та політичних ресурсів у певної цільової групи суспільства.
- розробка та впровадження інноваційного механізму для вирішення проблеми, яка порушує стабільний, але несправедливий стан справ.
- створення нового стійкого балансу, який звільняє ресурси для вказаної цільової групи та прогнозує покращення як для цих осіб, так і для суспільства в цілому [5].

Разом з тим, соціальне підприємництво, як і будь яке інше явище, також підпадає під вплив зовнішнього середовища, тому деякі з основних ознак турбулентності включають:

- підвищену швидкість потоків матеріальних, фінансових, інформаційних і логістичних ресурсів (швидкість цих потоків є особливо помітною у сучасних

умовах соціального підприємництва і може призвести до порушень у виконанні угод, обробці документів, постачанні товарів та їх реалізації) [9];

– інтенсивність руху складових економічної системи, включаючи постійні перегляди умов угод, відхилення в торгових і фінансових процесах від заданих параметрів, а також гостру нестачу або надлишок ресурсів;

– тиск з боку зовнішніх інституцій, зокрема податкових органів, в плані регулювання розрахунків і вчасної сплати податків і зборів у бюджетну систему, а також зростаючі політичні, юридичні, екологічні, соціальні та інші обмеження.

– концентрацію впливів на управління для виявлення нестандартних явищ і процесів, які впливають на діяльність соціального підприємства [11].

Розуміючи, що впровадження інноваційної складової в підприємства соціальної спрямованості пов'язано з певними організаціями ризиками, необхідно також казати про побудову карти ризиків (табл. 2).

Таблиця 2

**Карта ризику формування соціального підприємства
(сумісність з моделлю ALARP)**

		Вплив на діяльність соціального підприємства				
		Мінімальний	Незначний	Середній	Значний	Максимальний
Імовірність виникнення	Максимальна	прийнятний ризик	небажаний ризик	недопустимий ризик	недопустимий ризик	недопустимий ризик
	Висока	низький ризик	прийнятний ризик	небажаний ризик	недопустимий ризик	недопустимий ризик
	Середня	низький ризик	прийнятний ризик	прийнятний ризик	небажаний ризик	недопустимий ризик
	Низька	низький ризик	низький ризик	прийнятний ризик	прийнятний ризик	небажаний ризик
	Мінімальна	низький ризик	низький ризик	низький ризик	низький ризик	прийнятний ризик

Отже, соціальне підприємництво сприяє активізації економічного розвитку країни та вирішенню численних соціальних проблем за допомогою ефективних ресурсів і механізмів. Воно сприяє інтеграції незахищених та вразливих верств населення на ринок праці, надає підтримку у процесі їх реабілітації та надає фінансову допомогу. Крім того, соціальне підприємництво підтримує реалізацію проектів з економічною спрямованістю. Відповідно, соціальне підприємництво може слугувати ефективним інструментом для вирішення різних соціальних викликів у суспільстві.

Висновки. Розглядаючи розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах зростаючої турбулентності зовнішнього середовища, можна визначити значний потенціал цього напрямку в суспільному та економічному

вимірах. Соціальне підприємництво вже принесло вагомий внесок у розв'язання соціальних проблем, активізацію економічної діяльності та підтримку вразливих верств населення.

Проте, для подальшого успішного розвитку соціального підприємництва в Україні, існують кілька ключових напрямків подальших наукових досліджень. Перш за все, необхідно проводити більше досліджень щодо створення сприятливого правового середовища для соціальних підприємств, а також механізмів фінансування цього сектору. Розвиток ефективних моделей управління та оцінки впливу соціальних підприємств на суспільство також вимагає подальших досліджень.

Додатково, важливо досліджувати можливості партнерства між соціальними підприємствами, державними органами та громадськими організаціями для досягнення спільних цілей у сфері соціального розвитку. Також, дослідники мають дослідити вплив глобальних тенденцій на соціальне підприємництво в Україні та можливість адаптації до них.

У підсумку, розвиток соціального підприємництва в Україні вимагає подальших досліджень та зусиль, але його потенціал для позитивного впливу на суспільство та економіку несумнівний. Подальші наукові дослідження можуть сприяти зміцненню цього сектору та досягненню сталого соціального розвитку в Україні.

Література:

1. Chechel, A. (2022). Professional Development of Civil Servants: Trends and Perspectives Based on Adaptive Leadership, *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, vol. 14, p. 20–29., URL: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-14-20-29>
2. Kapitanets S., Vasylyeva O., Chernyshov O., & Shumillo O. (2022). Context of the assessment and strategic personnel management at an enterprise on the basis of level competences. *Economics and Finance*. Volume 10, Issue 1, pp. 4-11. URL: [https://economics-andfinance.com/files/archive/EF_2022_1\(4-11\).pdf](https://economics-andfinance.com/files/archive/EF_2022_1(4-11).pdf)
3. Social enterprise in the UK: developing a thriving social enterprise sector: URL: www.britishcouncil.org/society/social-enterprise
4. Бочарнікова А. Simple SE. Про соціальне підприємництво – просто, 2020. с. 318.
5. Голубев О. В. Оцінювання потенціалу розвитку соціального підприємництва в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, № 3, 2022. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-03-07>
6. Добрава Н.В. Соціальне підприємництво. *Економічні інновації*. Випуск № 59. 2015. с. 112-117 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/81835/14-Dobrova.pdf?sequence=1>
7. Завадських Г.М., Тебенко В.М. Соціальне підприємництво як інноваційний вектор розвитку економіки України. *Editorial board*. 2021, с. 240.
8. Каменко І.С. Соціальне підприємництво в Україні: економіко-правовий аналіз. 2020.- 37 с.
9. Косович Б.І. Соціальне підприємництво в Україні: актуальні питання становлення. *Економіка та держава*. 3, 2020, с. 77-81.

10. Новик І.В. Соціальне підприємництво: стан та перспективи. *Економіка та суспільство*. № 45, 2022. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-6>

11. Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Крисько Ж.Л. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 6 (2), 2016, с. 129-132.

12. Посібник з Планування Соціального Підприємництва URL: https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/v1/14842f27e47865c5c1467544b628efd8/asset-v1:Prometheus+RESILIENCE101+2022_T3+type@asset+block/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf

13. Соціальне підприємництво та COVID-19: як подолати кризу?. URL: <https://www.prostir.ua/?library=sotsialne-pidpriemnytstvo-ta-covid-19-yak-podolaty-kryzu>

14. Чечель А.О. Освітня траєкторія розвитку соціального підприємництва. *Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ/За заг. ред. М.В. Трофименка*. Київ: МДУ, 2023. с. 315-318. URL: https://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2023/zbirka_vikladackoji_konf-ciji_2023_compressed.pdf#page=315

References:

1. Chechel, A. (2022). Professional Development of Civil Servants: Trends and Perspectives Based on Adaptive Leadership, *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, vol. 14, p. 20–29., URL: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-14-20-29> [in English].

2. Kapitanets S., Vasylyeva O., Chernyshov O., & Shumillo O. (2022). Context of the assessment and strategic personnel management at an enterprise on the basis of level competences. *Economics and Finance*. Volume 10, Issue 1, pp. 4-11. URL: [https://economics-andfinance.com/files/archive/EF_2022_1\(4-11\).pdf](https://economics-andfinance.com/files/archive/EF_2022_1(4-11).pdf) [in English].

3. Social enterprise in the UK: developing a thriving social enterprise sector: URL: www.britishcouncil.org/society/social-enterprise [in English].

4. Bocharnikova A. (2020). Simple SE. Pro sotsialne pidpriemnytstvo – prosto [About social entrepreneurship - it's simple]. p. 318 [in Ukrainian].

5. Holubiev O.V. (2022). Otsiniuvannya potentsialu rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini [Assessment of the development potential of social entrepreneurship in Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia*. № 3. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-03-07> [in Ukrainian].

6. Dobrova N.V. (2015). Sotsialne pidpriemnytstvo [Social entrepreneurship]. *Ekonomichni innovatsii*. Vypusk № 59. p. 112-117 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/81835/14-Dobrova.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

7. Zavadskykh H.M., Tebenko V.M. (2021). Sotsialne pidpriemnytstvo yak innovatsiyniy vektor rozvytku ekonomiky Ukrainy [Social entrepreneurship as an innovative vector of economic development of Ukraine]. *Editorial board*. p. 240 [in Ukrainian].

8. Kamenko I.S. (2020). Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini: ekonomiko-pravoviy analiz [Social entrepreneurship in Ukraine: economic and legal analysis]. p. 37 [in Ukrainian].

9. Kosovych B.I. (2020). Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini: aktualni pytannia stanovlennia [Social entrepreneurship in Ukraine: current issues of development]. *Ekonomika ta derzhava*. 3. p. 77-81 [in Ukrainian].

10. Novyk I.V. (2022). Sotsialne pidpriemnytstvo: stan ta perspektyvy [Social entrepreneurship: status and prospects]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 45. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-6> [in Ukrainian].

11. Ovsianiuk-Berdadina O.F., Krysko Zh.L. (2016). Sotsialne pidpriemnytstvo yak innovatsiinyi instrument vyrishennia suspilnykh problem: peredumovy stanovlennia ta aktyvizatsii [Social entrepreneurship as an innovative tool for solving social problems: prerequisites for formation and activation.]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. 6 (2), p. 129-132 [in Ukrainian].
12. Posibnyk z Planuvannia Sotsialnoho Pidpriemnytstva [Guide to Social Entrepreneurship Planning]. URL: https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/v1/14842f27e47865c5c1467544b628efd8/asset-v1:Prometheus+RESILIENCE101+2022_T3+type@asset+block/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf [in Ukrainian].
13. Sotsialne pidpriemnytstvo ta COVID-19: yak podolaty kryzu? [Social entrepreneurship and COVID-19: how to overcome the crisis?]. URL: <https://www.prostir.ua/?library=sotsialne-pidpriemnytstvo-ta-covid-19-yak-podolaty-kryzu> [in Ukrainian].
14. Chechel A.O. (2023). Osvitnia traiektoriia rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva [Educational trajectory of social entrepreneurship development.]. *Proceedings of the XXVth final scientific-practical conference of teachers of MSU «Actual problems of science and education»*. Kyiv, Ukraine. p. 315-318. URL: https://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2023/zbirka_vikladackoji_konf-ciji_2023_compressed.pdf#page=315 [in Ukrainian].

